

Huumausainetestaus työelämässä

Sosiaali- ja
terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön
JULKAISUJA | 2024:14

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:14

Huumausainetestaus työelämässä

Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen,
Arto Teronen, Anni Pietarinen

Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-7167-7
ISSN pdf: 1797-9854

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Huumausainetestaus työelämässä

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2024:14

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Tekijä/t Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen, Arto Teronen, Anni Pietarinen

Kieli Suomi **Sivumäärä** 60

Tiivistelmä

Huumausainetestaus työelämässä -ohje korvaa vuonna 2006 julkaistun samannimisen ohjeen.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki (759/2004) uudistui vuonna 2004. Lakiin lisättiin säännökset työnantajan oikeudesta käsitellä työnhakijoiden ja työntekijöiden huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja. Samalla työterveyshuoltolakiin (1383/2001) lisättiin säännökset huumausainetestien tekemisestä työterveyshuollossa ja työnantajan velvollisuudesta laatia yhteistyössä henkilöstön kanssa kirjallinen päihdeohjelma. Työterveyshuoltolain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005), jossa säädetään huumausainetestien käytännön toteuttamisesta. Viime vuosina kyseisiin lakeihin on tehty lisäyksiä ja täsmennyksiä.

Tässä ohjeessa on kuvattu hyvät menettelytavat huumausainetestaukseen työelämässä. Ohjeeseen on selkeytetty ja täydennetty edellisessä ohjeessa epäselviksi tai puutteelliseksi jääneitä ohjeistuksia ja siinä on huomioitu edellisen ohjeen jälkeen tehdyt lainsäädäntömuutokset. Ohjeen tarkoitus on varmistaa, että huumausaineiden testausprosessi kokonaisuudessaan suoritetaan säädösten mukaisesti ja saadaan mahdollisimman luotettava kuva testattavan huumausaineiden käytöstä. Samalla tarkoituksena on varmistaa, että testattavan yksityisyyden suoja sekä muut perusoikeudet huomioidaan asianmukaisesti.

Asiasanat hoitoonohjaus, huumausaineet, ohjeet, testaus, työelämä, työterveys

ISBN PDF 978-952-00-7167-7

ISSN PDF 1797-9854

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7167-7>

Narkotikatestning i arbetslivet

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2024:14

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Författare Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen, Arto Teronen, Anni Pietarinen

Språk Finska

Sidantal 60

Referat

Denna anvisning om narkotikatestning i arbetslivet ersätter den år 2006 publicerade anvisningen.

Lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004) reviderades 2004. Till lagen fogades bestämmelser om arbetsgivarens rätt att behandla uppgifter om arbetssökandes och arbetstagares narkotikabruk. Samtidigt fogades till lagen om företagshälsovård (1383/2001) bestämmelser om utförande av narkotikatest inom företagshälsovården och om arbetsgivarens skyldighet att utarbeta ett skriftligt antidrogprogram. Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester (218/2005) innehåller bestämmelser om det praktiska genomförandet av narkotikatester. Under de senaste åren har det till dessa lagar fogats kompletteringar och preciseringar.

I denna anvisning ges en beskrivning av god praxis för narkotikatestning i arbetslivet. De instruktioner som i den tidigare anvisningen har varit oklara eller bristfälliga har förtydligats och kompletterats. Dessutom har man beaktat de lagstiftningsändringar som har gjorts efter att den föregående anvisningen har publicerats. Syftet med anvisningen är att säkerställa att processen för narkotikatestning genomförs i enlighet med lagstiftningen och att man får en tillförlitlig bild av den testade personens eventuella narkotikabruk. Samtidigt är syftet att säkerställa att integritetsskyddet och andra grundläggande rättigheter för den som testas beaktas.

Nyckelord vårdhänvisning, narkotika, anvisning, testning, arbetsliv, företagshälsovård

ISBN PDF 978-952-00-7167-7

ISSN PDF 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7167-7>

Drug testing in working life

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2024:14

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Author(s) Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen, Arto Teronen, Anni Pietarinen

Language Finnish **Pages** 60

Abstract

These guidelines for drug testing in working life replace the guidelines published in 2006.

The Act on the Protection of Privacy in Working Life was reformed in 2004. The reformed Act (759/2004) incorporated provisions on the employer's right to process information on jobseekers and employees' drug use. At the same time, provisions were added to the Health Care Act (1383/2001) regarding drug testing in occupational healthcare and the employer's obligation to draw up, a written substance abuse programme. The Government Decree on Drug Testing (218/2005) lays down provisions on the practical implementation of drug testing. In recent years, additions and clarifications have been made to the two Acts in question.

These guidelines describe good practices for drug testing in working life. They clarify and supplement unclear or insufficient guidance in the previous guidelines, as well as take into account the legislative amendments that have been made since the issue of the previous guidelines. The purpose of these guidelines is to ensure that the drug testing process is carried out in accordance with the relevant statutes and that it gives as reliable a picture of the tested person's drug use as possible. The guidelines also aim to ensure that due consideration is given to the protection of privacy of the person being tested and to the person's other fundamental rights.

Keywords referral to treatment, drugs, guidelines, testing, working life, occupational healthcare

ISBN PDF 978-952-00-7167-7 **ISSN PDF** 1797-9854

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7167-7>

Sisältö

Esipuhe	8
1 Yleistä	10
1.1 Johdanto	10
1.2 Ohjeen tarkoitus ja määritelmät.....	11
1.3 Ohjeen keskeiset muutokset.....	11
2 Huumausainetestausta koskeva lainsäädäntö	13
2.1 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä.....	13
2.2 Työterveyshuoltolaki.....	15
2.3 Virkamies- ja viranhaltijalainsäädäntö	16
2.4 Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä.....	16
3 Päihdeohjelma ja hoitoonohjaustoimenpiteet	18
4 Tutkimuslähetteen antaminen	21
5 Huumausainetestaukseen liittyvät näytteet	23
5.1 Näytteenotto ja näytteen käsittely	23
5.2 Näytetyypin valinta	24
6 Laboratorioiden laatuvaatimukset	26
6.1 Yleistä	26
6.2 Laadun arviointi ja jäljitettävyys.....	26
6.3 Laaduntarkkailu	27
6.3.1 Kalibraattorit ja kontrollit	27
6.3.2 Näytteen ensivaiheen analysointi	27
6.3.3 Positiivisen testituloksen varmistaminen kromatografismassaspektrometrisella varmistusanalyysillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä	28
6.4 Laboratoriohenkilökunta.....	28
6.4.1 Vastuuhenkilö / Laboratorion johtaja	29
6.4.2 Valtuutettu tutkija	29
6.4.3 Laboratorioanalytikko.....	29
6.4.4 Muu henkilökunta.....	29
6.4.5 Laatuvaastaava	29
6.4.6 Tekninen vastaava/metelmävastaava	30
6.5 Laboratorioiden turvallisuus	30

7	Huumausainetestaukseen liittyvät menettelytavat laboratoriossa	31
7.1	Näytteiden saapuminen laboratorioon ja käsittely	31
7.2	Virtsan kelpoisuuden tarkistustestaus	31
7.2.1	pH:n mittaus	32
7.2.2	Kreatiniinipitoisuuden määrittäminen	32
7.2.3	Nitriitin määrittäminen	32
7.3	Näytteen ensivaiheen analysointi	32
7.4	Positiivisen testituloksen varmistaminen	33
7.5	Varmistettuun positiiviseen testitulokseen liittyvät toimenpiteet laboratoriossa	33
7.6	Näytteiden säilyttäminen	34
7.7	Alihankinta	34
8	Testituloksen tulkinta	35
9	Testituloksen ilmoittaminen testattavalle	37
10	Huumausainetestin perusteella laadittavat todistukset	38
10.1	Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain mukainen todistus	38
10.2	Työterveyshuoltolain mukainen todistus	39
11	Huumausainetestien tekemisestä aiheutuvat kustannukset	40
12	Testituloksen riitauttaminen	41
13	Potilasasiakirjat ja niiden säilyttäminen	42
13.1	Huumausainetestaukseen liittyvien tietojen kirjaaminen	42
13.2	Asiakirjojen säilyttäminen	42
14	Valvonta	44
	Liite A	45
	Liite B	47
	Liite C	48
	Liite D	49
	Liite E	53
	Liite F	54
	Liite G	55
	Liite H	57
	Liite I	59
	Liite J	60

ESIPUHE

Huumausainetestaus työelämässä -ohje korvaa vuonna 2006 julkaistun samannimisen ohjeen.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki uudistui vuonna 2004. Lakiin lisättiin säännös huumausaineiden käyttöä koskevien tietojen käsittelystä. Kyseisen lakiuudistuksen yhteydessä työterveyshuoltolakiin lisättiin säännös huumausainetestien tekemisestä työterveyshuollossa ja työnantajan velvollisuudesta laatia kirjallinen päihdeohjelma. Työterveyshuoltolain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä. Viime vuosina kyseisten lakien säännöksiin on tehty lisäyksiä ja täsmennyksiä.

Säännökset ovat selkeyttäneet työelämän käytäntöjä. Huumetestausta on yhdenmukaistettu lainsäädännöllä ja testattavien asemaa on selkeytetty. Lainsäädännössä on säännökset huumetestien perusteista ja edellytyksistä. Lainsäädännön tavoitteena on kaiken kaikkiaan huumeeton työpaikka.

Terveystieteiden ammattihenkilöiden ja testien tekemiseen osallistuvien laboratoriohenkilöiden on suoritettava huumetestit hyvää ammattikäytäntöä noudattaen ja luotettavia menetelmiä käyttäen. Tarkoituksena on, että huumetesteistä saadut tiedot ovat mahdollisimman luotettavat ja virheettömät ja että testattavan yksityisyyden suoja sekä muut perusoikeudet otetaan asianmukaisesti huomioon.

Tässä ohjeessa selostetaan huumetestaukseen liittyviä säädöksiä ja käytännön soveltamista huumetestaukseen osallistuvien eri tahojen kannalta. Ohjeessa huomioidaan edellisen ohjeen julkaisemisen jälkeen voimaan tulleet lainsäädäntömuutokset sekä täsmennetään aikaisemmassa ohjeessa epäselväksi jääneitä ohjeistuksia. Ohjeeseen on myös lisätty uusi luku, joka käsittelee huumetestaukseen liittyvien potilastietojen kirjaamista ja säilyttämistä. Toivomme, että ohjeesta on hyötyä sen käyttäjille.

Ohje on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön johdolla. Valmistelun yhteydessä on kuultu työ- ja elinkeinoministeriötä, tietosuojavaltuutetun toimistoa ja työterveysshuollon neuvottelukuntaa. Ohjetta on valmistellut työryhmä, johon on kuulunut oikeuskemisti Sirpa Mykkänen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, erikoislääkäri Sari Wuolijoki Työterveyslaitoksesta sekä neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, lääkintöneuvos Kimmo Tarvainen, valvontajohtaja Arto Teronen ja hallitussihteeri Anni Pietarinen sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Helsingissä 13.5.2024

1 Yleistä

1.1 Johdanto

Vuonna 2004 tuli voimaan yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki (759/2004). Lakiin sisältyy säännökset työnantajan oikeudesta käsitellä tehtävään valitun työnhakijan ja työntekijöiden huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Samalla työterveyshuoltolaikiin (1383/2001) lisättiin säännökset työnantajan velvollisuudesta laatia yhteistyössä henkilöstön kanssa kirjallinen päihdeohjelma, joka sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihdeiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Työterveyshuoltolaissa säädetään myös huumausainetestistä ja testien kustannusten korvaamisesta. Myös yhteistointalainsäädäntöön otettiin säännökset, joiden mukaan ne työtehtävät, joissa huumausainetodistusta pyydetään tai edellytetään, on käsiteltävä yhteistoimintamenettelyssä. Yksityisyyden suojasta työelämässä annettuun lakiin liittyen valtioneuvosto antoi työterveyshuoltolaikiin sisältyvän valtuutussäännöksen nojalla asetuksen huumausainetestien tekemisestä (218/2005), jossa säädetään testien käytännön toteuttamisesta eli huumausainetestaukseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja analysoinnista sekä testitulosten tulkinnasta.

Vuonna 2018 yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain terminologiaa muutettiin liikesalaisuuslain (595/2018) säätämisen yhteydessä. Työterveyshuoltolakia on puolestaan muutettu vuonna 2022, jolloin lakia selvennettiin yhteistoimintamenettelyn osalta. Lakiin on myös lisätty selvennys, mitä työtehtäviä käsitellään yhteistoimintamenettelyssä ennen päihdeohjelman hyväksymistä. Yhteistointalaki on uudistettu vuonna 2021.

Työnhakijan ja työntekijän huumetestaukseen liittyvät tiedot ovat Euroopan unionin yleisen tietosuojasetuksen (EU) 2016/679 (jäljempänä tietosuojasetus), mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja, joiden käsittelyyn on oltava erikseen oikeuttava peruste. Vuoden 2024 alussa voimaan astuneessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) säännellään potilastietojen – joihin lukeutuvat myös huumausainetestaustiedot – kirjaamisesta sekä potilasasiakirjojen säilyttämisestä.

Tässä ohjeessa on kuvattu hyvät menettelytavat huumetestaukseen työelämässä. Ohjeessa selkeytetään ja täydennetään edellisessä ohjeessa epäselviksi tai puutteelliseksi jääneitä ohjeistuksia sekä huomioidaan edellisen ohjeen jälkeen tehdyt lainsäädäntömuutokset. Ohje pohjautuu yleisiin kansainvälisesti laadittuihin periaatteisiin ja se on laadittu ottaen huomioon edellä mainitut säädökset.

Ohje on suunnattu ensisijaisesti työterveyshuollon ammattilaisille, mutta siitä voi olla hyötyä myös työnantajille, työntekijöille ja työnhakijoille.

1.2 Ohjeen tarkoitus ja määritelmät

Ohjeen tarkoitus on varmistaa, että huumeiden testausprosessi kokonaisuudessaan suoritetaan säädösten mukaisesti ja saadaan mahdollisimman luotettava kuva testattavan huumeiden käytöstä. Ohjeen avulla pyritään:

- luomaan menettelytavat työelämän huumetestaukselle
- varmistamaan, että huumausainetestausprosessi täyttää lain vaatimukset
- takaamaan sekä testattavan että muiden osapuolien oikeusturva; sekä
- määrittelemään yleiset laadunvarmistuskriteerit, jotka ulkoinen akkreditointielin (Suomessa esim. FINAS-akkreditointipalvelu) voi huumetestien toteuttamiseen liittyvien näytteiden analysointia suorittavia laboratorioita arvioidessaan tarkastaa.

Tässä ohjeessa termillä *huumausaine* tai *huume* tarkoitetaan huumausainelain (373/2008) 3 §:n määritelmän mukaisia aineita. Huumausaineina pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista on luettelot huumausaineina pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista annetun valtioneuvoston asetuksen (543/2008) liitteinä. Luettelot sisältävät myös monia lääkkeitä, kuten bentsodiatsepiinit, joiden käyttö ilman asiaankuuluvaa reseptiä katsotaan huumeiden käytöksi.

1.3 Ohjeen keskeiset muutokset

Ohjeessa selkeytetään ja täydennetään edellisessä ohjeessa epäselviksi tai puutteelliseksi jääneitä ohjeistuksia sekä huomioidaan edellisen ohjeen jälkeen tehdyt lainsäädäntömuutokset.

Huumetestitodistuksia koskevaa ohjeistusta on tarkennettu. Ohjeeseen on lisätty, että yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain perusteella tehdystä huumausainetestistä koskevassa todistuksessa on oltava selvitys siitä, onko työntekijä käyttänyt huumeita muihin kuin lääkinällisiin tarkoituksiin siten, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt. Aikaisemmasta ohjeesta puuttui maininta työ- ja toimintakyvyn heikkenemisestä. Ohjeeseen on lisätty ohjeistusta, miten työ- ja toimintakyvyn voi arvioida huumetestauksen yhteydessä ja miten työ- ja toimintakyvyn arviointia tulee huomioida testausprosessin eri vaiheissa. Ohjeeseen on lisätty myös uusi alaluku, jossa käsitellään veri- ja virtsanäytteiden soveltumista eri tilanteissa tehtäviin huumetesteihin.

Lisäksi ohjeeseen on lisätty ohjeistusta huumetestin sisällyttämiseksi pakollisiin ja vapaaehtoiisiin terveystarkastuksiin sekä eri tarkastusten perusteella laadittavista todistuksista.

Ohjeeseen on myös selvennetty, että lähtökohtaisesti terveystarkastusta koskeva todistus luovutetaan työntekijälle. Terveystarkastustodistus on mahdollista luovuttaa työnantajalle vain poikkeuksellisesti, kun kyse on erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavasta työstä.

Lisäksi ohjeessa on korostettu aiempaa selkeämmin terveydenhuollon ammattilaisen harkintavaltaa sen suhteen, onko tarpeellista sisällyttää terveystarkastukseen huumetesti.

Ohjeeseen on lisätty uusi luku, joka käsittelee huumetestaukseen liittyvien potilastietojen kirjaamista ja säilyttämistä uuden sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain mukaisesti.

2 Huumausainetestausta koskeva lainsäädäntö

Huumausainetestaamista työelämässä sääntelee useat eri lait ja huumausainetestistä voidaan tehdä eri lakien perusteella. Tässä luvussa käydään läpi keskeinen huumausainetestausta koskeva sääntely yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa, työterveyshuoltolaissa, virkamieslaissa ja kunnallisista viranhaltijoista annetussa laissa sekä huumausainetestien tekemisestä annetussa valtioneuvoston asetuksessa. **Liitteenä A** on taulukkomuotoinen yhteenveto huumausainetestaamisesta eri tilanteissa.

2.1 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä

Huumausainetestistä voidaan tehdä yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain perusteella. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa säädetään työnantajan oikeudesta käsitellä tehtävään valitun työnhakijan tai työntekijän huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja tiettyjen työtehtäväperusteisten edellytysten vallitessa. Kyseisten edellytysten täyttyessä työnantaja voi myös velvoittaa työntekijän tietyissä tilanteissa toimittamaan lain mukaisen huumetestitodistuksen tai asettaa huumetestitodistuksen toimittamisen työpaikan saamisen ehdoksi.

Työnantaja saa käsitellä vain sellaisia tehtävään valitun työnhakijan tai työntekijän huumausaineiden käyttöä koskevia testitietoja, jotka sisältyvät asianomaisen työnantajalle toimittamaan huumausainetestistä koskevaan todistukseen. Huumetestitodistus sisältää selvityksen siitä, onko testattava työnhakija tai työntekijä käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt. Työnantaja ei saa ottaa vastaan mitään muita työntekijän tai työnhakijan huumeiden käyttöä koskevia testitietoja.

Työnhakijaa koskevat edellytykset sisältyvät lain 7 §:ään, jonka mukaan työnantaja saa ottaa vastaan tai muutoin käsitellä huumausainetestistä koskevaan todistukseen merkittäviä tietoja tehtävään valitun työnhakijan suostumuksella vain silloin, kun työnhakijan on tarkoitus toimia sellaisessa työssä, joka edellyttää tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä, ja jossa työtehtävien suorittaminen huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena

voi vaarantaa esimerkiksi henkeä, terveyttä tai työturvallisuutta tai muita pykälässä tarkemmin määriteltyjä intressejä. Työnantajalla on edellä tarkoitettu työnhakijan suostumukseen perustuva oikeus tietojen käsittelyyn myös eräissä pykälässä mainituissa erityistilanteissa.

Työnhakijaa koskevia säännöksiä sovelletaan myös tilanteessa, jossa työntekijän työtehtävät muuttuvat siten, että ne täyttävät työnhakijaa koskevat edellytykset työnantajan oikeudesta käsitellä huumausainetestiä koskevaan todistukseen merkittviä tietoja.

Työntekijää koskevat edellytykset sisältyvät lain 8 §:ään, jonka mukaan työnantaja voi velvoittaa työntekijän esittämään työsuhteen aikana huumausainetestiä koskevan todistuksen, jos työnantajalla on perusteltua aihetta epäillä, että työntekijä on huumausaineiden vaikutuksen alaisena työssä tai että työntekijällä on riippuvuus huumeista, ja jos testaaminen on välttämätöntä työntekijän työ- tai toimintakyvyn selvittämiseksi ja työntekijä toimii sellaisessa työssä, joka edellyttää erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä ja jossa työtehtävien suorittaminen huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena vakavasti vaarantaa muun muassa henkeä, terveyttä tai työturvallisuutta tai voi vakavasti vaarantaa muita pykälässä määriteltyjä intressejä.

Todistuksen pyytämiseksi työsuhteen aikana asetetut edellytykset ovat selvästi ankarampia kuin työhönottotilanteessa.

Lisäksi työterveyshuoltolain mukaan työnantajalla on oltava kirjallinen päihdeohjelma, jos työnhakijalle tai työntekijälle on tarkoitus tehdä huumausainetesti. Ennen ohjelman hyväksymistä työnantajan ja henkilöstön on käsiteltävä yhteistoimintalainsäädännön mukaisesti ne työtehtävät, joissa työntekijä tai tehtävään valittu työnhakija on joko velvollinen antamaan tai voi suostumuksensa perusteella antaa huumausainetestiä koskevan todistuksen työnantajalle. Muissa kuin yhteistoimintalainsäädännön piiriin kuuluvissa yrityksissä ja julkisoikeudellisissa yhteisöissä työnantajan on ennen päätöksentekoa varattava työntekijöille tai heidän edustajilleen tilaisuus tulla kuulluksi huumausainetestien tehtäväkohtaisista perusteista.

Työnantajalla on velvollisuus ilmoittaa työnhakijalle hakumenettelyn yhteydessä jo ennen työsopimuksen tekemistä tai työntekijälle ennen työehtojen muuttamista siitä, että on kysymys tehtävästä, jossa pyydetään valituksi tulleelta huumausainetestiä koskeva todistus tai jonka perusteella työnantajalla on tarkoitus 8 §:n mukaisesti velvoittaa työntekijä työsuhteen aikana esittämään todistus.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 7 ja 8 §:ää on selostettu tarkemmin esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa Työelämän tietosuojalaki -esitteessä, joka on saatavilla työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivuilta.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tehdyistä huumausainetesteistä laaditaan lain 6 §:ssä tarkoitettu huumausainetestiä koskeva todistus. Todistuksen sisältöä ja todistuksen toimittamista työnantajalle selostetaan tarkemmin 10 luvussa.

2.2 Työterveyshuoltolaki

Huumausainetesti voi myös olla osa terveystarkastusta, jonka työterveyshuolto suorittaa työterveyshuoltolain perusteella. Terveystarkastusta voidaan toteuttaa pakollisia ja vapaaehtoisia terveystarkastuksia. Pakollisia terveystarkastuksia tehdään työntekijän terveydentilan selvittämiseksi työstä aiheutuvan erityisen sairastumisen vaaran vuoksi tai työntekijän työ- ja toimintakyvyn selvittämiseksi työstä aiheutuvien, terveydentilaan kohdistuvien vaatimusten vuoksi. Työterveyshuoltolain 13 §:n mukaan työntekijä ei ilman perusteltua syytä saa kieltäytyä osallistumisesta näihin tarkastuksiin.

Kun kyseessä on terveystarkastus, joka tehdään työstä aiheutuvien, terveydentilaan kohdistuvien vaatimusten vuoksi, voi kyseessä olla esimerkiksi turvallisuuskriittinen työ, jossa työntekijän soveltuvuus kyseiseen tehtävään edellyttää hänen työ- ja toimintakyvyn selvittämistä. Mikäli tällaiseen terveystarkastukseen sisällytetään huumausainetesti, huumeiden käytön tutkimisen on oltava tarpeellista työntekijän työtehtävien suorittamisen kannalta. Huumausainetestin tekemisen tarpeellisuuden määrittelee lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja. Huumausainetestin tekemiseen tarvitaan aina testattavan suostumus.

Kun terveystarkastus tehdään sopivuuden arvioimiseksi erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavaan työhön, niin sopivuutta arvioidaan suhteessa tiedettyyn altistumiseen. Osa erityisen sairastumisen vaaran vuoksi tehtävistä terveystarkastuksista on sellaisia, joissa on tärkeää arvioida myös, että työntekijän toimintakyky on riittävä, jotta hän kykenee ymmärtämään ja noudattamaan ohjeita välttyäkseen liialta altistumiselta. Mikäli tällaiseen terveystarkastukseen sisällytetään huumausainetesti, tulee huumeiden käytön tutkimisen olla perusteltu työntekijän työtehtävien suorittamisen kannalta. Huumausainetestin tekemisen tarpeellisuuden määrittelee lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja. Huumausainetestin tekemiseen tarvitaan aina testattavan suostumus.

Myös vapaaehtoiseen terveystarkastukseen voidaan sisällyttää huumausainetesti, jos se on tarpeellista tarkastuksen tavoitteen toteuttamiseksi. Huumausainetestin tekemisen tarpeellisuuden määrittelee lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja. Huumausainetestin tekemiseen tarvitaan aina testattavan suostumus.

Työterveyshuoltolain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuun työterveyshuollon toimitasuunnitelmaan on syytä kirjata, että huumausainetesti voidaan tehdä työterveyshuoltolain perusteella, jos sen tekeminen on terveydenhuollon ammattilaisen arvion mukaan tarpeellista. Terveystarkastuksen ammattilainen voi huomioida työnantajan näkemyksen huumausainetestauksen tarpeellisuudesta. Huumausainetestin tekemiseen tarvitaan aina testattavan suostumus.

Terveystarkastuksista laadittavista todistuksista säännellään lain 13 §:n 3 momentissa ja 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Terveystarkastuksesta laadittavaan todistukseen ei kirjata, onko sen yhteydessä tehty testi huumausaineen käytön selvittämiseksi. Todistuksen sisältöä ja todistuksen toimittamista työnantajalle selostetaan tarkemmin 10 luvussa.

2.3 Virkamies- ja viranhaltijalainsäädäntö

Huumausainetesti voi olla osa terveystarkastusta myös valtion virkamieslain (750/1994) tai kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain (304/2003) perusteella. Virkamiesten ja viranhaltijoiden osalta huumausainetestauksen toimitaminen voi olla virkaan nimittämisen edellytys yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 7 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Lisäksi virkamies ja viranhaltija voidaan virkasuhteen aikana velvoittaa toimittamaan huumausainetestitodistus yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

2.4 Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä

Huumausainetestien tekemisestä annettu valtioneuvoston asetus sisältää säännökset yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain, virkamies- ja viranhaltijalainsäädännön sekä työterveyshuoltolain perusteella tehtävien huumausainetestien käytännön toteuttamisesta. Valtioneuvoston asetuksen tarkoituksena on varmistaa työelämän huumausainetestauksen toteuttaminen hyvän työterveyshuoltokäytännön ja laboratorioiden laatustandardien edellyttämällä tavalla ottaen huomioon

testattavan henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityiselämän suoja sekä muut perusoikeudet. Asetuksessa säädetään huumausainetestaukseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja analysoinnista, testituloksen tulkinnasta, testituloksen ilmoittamisesta, testituloksen riitauttamisesta sekä näytteiden säilyttämisestä. Asetuksen säännöksiä selostetaan tarkemmin 6 ja 7 luvuissa.

3 Päihdeohjelma ja hoitoonohjaustoimenpiteet

Päihdeohjelman tavoitteena on ennaltaehkäistä työntekijöiden terveydelle haitallisten ja riippuvuutta aiheuttavien aineiden käyttöä. Niitä ovat tupakka- ja nikotiinituotteet, alkoholi, huumausaineet tai päihtymiseen käytettävät lääkkeet tai muut aineet. Tavoitteena on myös ennaltaehkäistä rahapelaamisesta aiheutuvia haittoja.

Työpaikan päihdeohjelma antaa puitteet päihdehaittojen käsittelemiseksi työpaikalla. Päihdeohjelma koskee myös etättyötä. Päihdeohjelmalla luodaan työpaikalle yhdessä selkeät pelisäännöt, joiden mukaan päihdehaittoja ehkäistään ja ongelmiin voidaan tarttua jämakästi riittävän ajoissa. Päihdetyö on osa työpaikan johtamista, työturvallisuutta, työterveyshuoltoa ja yhteistoimintaa. Päihdeohjelman tavoitteena on havahduttaa työyhteisö pohtimaan päihteiden käyttöä ja tiedostamaan mahdolliset ongelmat sekä kannustamaan hoitoon hakeutumista tarvittaessa. Olennaista on ennaltaehkäisevä ja varhaisen vaiheen tuen suunnittelu ja tarjoaminen.

Työterveyshuoltolain 11 §:n mukaan työnantajan on yhteistyössä henkilöstön kanssa laadittava kirjallinen päihdeohjelma, jos työnhakijalle tai työntekijälle on tarkoitus tehdä huumausainetestiksi yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain perusteella. Päihdeohjelman tulee sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihteiden (huumausaineiksi luokiteltujen aineiden sekä alkoholin) käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi.

Päihdeohjelma on yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain perusteella tehtävien huumausainetestien edellytys, joten ohjelman tulee olla laadittuna ennen kuin kyseisen lain perusteella tehtävät huumausainetestaukset voidaan aloittaa. Päihdeohjelmaan on hyvä kirjata työterveyshuoltolain perusteella tehtävän testin tekemisen periaatteet, vaikka päihdeohjelmaa ei edellytetä näiden testien tekemiseksi. Luvussa 2.2 selostetaan tarkemmin ne tilanteet, joissa huumausainetestiksi voidaan tehdä työterveyshuoltolain perusteella. Päihdeohjelman tekeminen on suositeltavaa jokaiselle työpaikalle, vaikka huumetesteihin ei olisi tarvetta.

Ennen kuin työnantaja päättää päihdeohjelman sisällöstä yhteistoimintalainsäädännön piiriin kuuluvissa yrityksissä ja julkisoikeudellisissa yhteisöissä, on työnantajan ja henkilöstön käsiteltävä yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 7

ja 8 §:ssä tarkoitetut työtehtävät, joissa työntekijä tai työnhakija on joko velvollinen antamaan työsuhteen aikana tai voi antaa työhön hakiessa huumausainetestiä koskevan todistuksen työnantajalle. Työtehtävät käsitellään yhteistoimintalaissa (1333/2021) tarkoitetussa vuoropuhelussa taikka yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa laissa (1233/2013) tai työnantajan ja henkilöstön välisestä yhteistoiminnasta kunnassa ja hyvinvointialueella annetussa laissa (449/2007) tarkoitetussa yhteistoimintamenettelyssä.

Muissa kuin yhteistoimintalainsäädännön piiriin kuuluvissa yrityksissä ja julkisoikeudellisissa yhteisöissä työnantajan on ennen päätöksentekoa varattava työntekijöille tai heidän edustajilleen tilaisuus tulla kuulluksi huumausainetestien tehtäväkohtaisista perusteista.

Päihdeohjelmaan tai sen liitteeksi laitettavaan muuhun asiakirjaan on perusteltua kirjata riittävän selkeästi kuvaus työtehtävistä, joissa työntekijä tai tehtävään valittu työnhakija on joko velvollinen antamaan työsuhteen aikana tai voi suostumuksensa perusteella antaa työhön hakiessa huumausainetestiä koskevan todistuksen työnantajalle.

Päihdeohjemaan kuvataan, kuinka esihenkilö voi ottaa puheeksi päihdeongelman. Lisäksi päihdeohjelmaan kirjataan menettelytavat siitä, kuinka testiin ohjataan ja miten muussa kuin lääkinnällisen käytön yhteydessä positiivisen huumausainetestin tuloksen saaneelle työntekijälle annetaan tietoja hoitopaikoista ja hoitomuodoista, joiden avulla edistetään päihitteettömyyttä. Ohjelmassa käsitellään lisäksi mm. hoitoonohjaussopimusta ja kuntoutussopimusta sekä niihin liittyvät menettelytavat. Ohjelmassa kuvataan myös, kuinka toimitaan esihenkilövastuussa olevan päihde-epäilyssä. Tavoitteena on, että työterveyshuolto kantaa kokonaisvastuun hoitoonohjausprosessissa päihdeohjelmassa sovittujen yhteistyötahojen kanssa.

Päihderiippuvuus on sairaudenkaltainen tila, joka usein kehittyy vuosien kuluessa riskikäytön ja haitallisen käytön kautta varsinaiseksi sairaudeksi. Riippuvuuden kehittymistä sairaudeksi voidaan ehkäistä tiedottamalla, terveystasvatuksella sekä oikea-aikaisilla kohdennetuilla interventioilla. Mitä varhemmin päihdeiden käyttöön puututaan, sen helpompaa on ehkäistä riippuvuuden ja sairauden syntyminen. Yksi varhaisia keinoja on huolen puheeksi ottaminen. Riippuvuussairauteen on tehoavia hoitoja ja kuntoutusmenetelmiä. Parhaaseen tulokseen johtaa hoitoon hakeutuminen varhain ja omatoimisesti ja tähän voidaan vaikuttaa tiedottamalla ja terveystasvatuksella. Työyhteisössä on tärkeää, että ongelman riski tunnistetaan varhain ja että siihen suhtaudutaan aktiivisesti ja tasapuolisesti.

Työpaikoilla on jaettava tietoa päihteiden haitoista ja hoitomahdollisuuksista. On suositeltavaa, että luettelo alueellisista hoitopaikoista yhteystietoineen on helposti henkilöstön nähtävillä, esimerkiksi työpaikan intranetissä tai ilmoitustaululla. Tiedottaminen sekä hoidon ja kuntoutuksen järjestäminen kuuluvat osaltaan työterveyshuollon ammattihenkilöille.

Prosessi, joka työpaikoilla johtaa omien päihdeohjelmien luomiseen ja päivittämiseen, lisää tiedon lisäksi myös valmiutta puuttua päihteiden käyttöön. Päihdeohjelman avulla ja tarvittaessa työterveyshuollon asiantuntemuksella ja tuella vähennetään riskikäyttäytymisestä aiheutuvia terveysongelmia ja kustannuksia. Avoin ja rakentava keskustelu vievät prosessia parhaiten eteenpäin.

Organisaation tarpeisiin sopivan päihdeohjelman laatimisessa voi hyödyntää Päihdeohjelmatyökalua, joka sisältyy Mielen terveyden työkalupakkiin.

- <https://hyvatyo.ttl.fi/mielen terveyden-tyokalupakki>
- <https://hyvatyo.ttl.fi/mielen terveyden-tyokalupakki/tyokalut/paihdeohjelmatyokalu>

Myös Työturvallisuuskeskuksen verkkosivuilta löytyy lisätietoa päihteiden vaikutuksista työelämään sekä materiaaleja päihdeohjelman laatimiseen.

- [Työturvallisuuskeskus \(ttk.fi\)](https://tyoturvallisuuskeskus.fi)
- <https://ttk.fi/tyoterveysyhteistyo/paihteet-ja-niiden-vaikutukset-tyoelamassa/>
- <https://ttk.fi/julkaisu/tyopaikan-paihdeohjelman-rakentaminen/>

4 Tutkimuslähetteen antaminen

Huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan huumausainetestiä koskevan tutkimuslähetteen antaa lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja. Huumausainetestaukseen perehtyneeksi terveydenhoitajaksi katsotaan terveydenhoitaja, joka on osallistunut sosiaali- ja terveysministeriön, Työterveyslaitoksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhdessä järjestämään tai vastaavaan koulutukseen, jossa käsitellään työelämässä tehtäviin huumausainetesteihin liittyvää lainsäädäntöä, testien tekemisen hyviä käytäntöjä ja todistusten laatimista.

Mikäli kyseessä on testaus, jonka tuloksen perusteella lääkäri arvioi testattavan työ- tai toimintakykyä, on suositeltavaa, että lähetteen antamisen yhteydessä kirjataan havainnot testattavasta potilaskertomukseen. Jos lähetteen antamisen yhteydessä tehtyjen havaintojen perusteella herää epäily, että testattava on käyttänyt huumeita, on suositeltavaa, että sama lääkäri, joka tulee kirjoittamaan testitodistuksen, päättää, mikä näyte tai mitkä näytteet ovat tarkoituksenmukaiset testattavan työ- ja toimintakyvyn arvioimiseksi. Eri näytteitä käsitellään tarkemmin luvussa 5.2.

Mikäli on syytä epäillä päihtymistilaa, testattava on ohjattava heti näytteen antamiseen. Päihtymysepäilytilanteessa työnantaja huolehtii työntekijän saattamisesta työterveyshuoltoon testin tekemistä varten.

Tutkimuslähetteen antajan on annettava testattavalle selvitys huumausainetestin tarkoituksesta ja sisällöstä. Saamansa selvityksen perusteella testattava tekee päätöksen siitä, suostuuko hän huumausainetestiin. Tutkimuslähetteen antajan on myös annettava testattavalle tieto mahdollisuudesta riitauttaa varmistettu positiivinen testitulokset. Tutkimuslähetteen antaja kirjaa testattavan informoinnin potilasasiakirjoihin.

Tutkimuslähetteeseen kirjataan testattavan ilmoittama lääkitys. Lääkitys kirjataan viimeisen 14 vuorokauden ajalta. Myös testattavan käyttämät luontaislääkkeet kirjataan tutkimuslähetteeseen.

Testattavan on annettava suostumuksensa huumausainetestin tekemiseen kirjallisesti. Jos suostumus on erillään lähetteestä, niin sekä lähetteenantajan että laboratorion tulee huolehtia, että lähete ja suostumus ovat yhdistettävissä. Testattavan tulee myös vahvistaa, että näytteenotto on tapahtunut oikein.

Tämän ohjeen **Liitteenä B** on malli tutkimuslähetteestä ja **Liitteenä C** malli suostumuslomakkeesta.

5 Huumausainetestaukseen liittyvät näytteet

5.1 Näytteenotto ja näytteen käsittely

Huumausainetestien tekemisestä annettu valtioneuvoston asetus sisältää yksityiskohtaiset säännökset huumausainetestien tekemiseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja käsittelystä. Säännösten tarkoituksena on saada luotettava testitulos oikealta henkilöltä.

Huumausainetestien tekemiseen liittyviä näytteitä voivat yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 14 §:n mukaan ottaa terveydenhuollon ammattihenkilöt. Näytteitä voivat siten ottaa terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:ssä tarkoitetut henkilöt, joilla on tehtävän edellyttämä riittävä koulutus, osaaminen ja ammattitaito. Laboratorioiden on huolehdittava siitä, että näytteitä ottavat henkilöt saavat asianmukaisen perehdytyksen huumausainetestaukseen.

Huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan näytteen ottavan terveydenhuollon ammattihenkilön on ennen näytteenottoa varmistettava testattavan henkilöllisyys. Näytteenoton on tapahduttava asianmukaisissa tiloissa ja valvotuissa olosuhteissa siten, että testattavan yksityisyyden suoja varmistetaan. Näytteenotto ja näytteen käsittely on suoritettava teknisesti luotettavalla tavalla. Tämä tarkoittaa sitä, että

- eri testattavien näytteet eivät voi sekoittua
- näytteeseen ei voi joutua epäpuhtauksia ja
- näytettä ei voi väärentää.

Näiden seikkojen vuoksi näytteenkeräysvälineistön tulee olla valmistettu, sinetöity ja säilytetty siten, että mahdollinen kontaminaatio on estetty.

Kun kyseessä on virtsanäyte, tulee mahdollisimman luotettavan testituloksen varmistamiseksi varmistaa, että näyte on juuri virtsattua. Tämän ohjeen **Liitteenä D** on kuvaus näytteenotosta sekä virtsa- ja verinäytteen keräysohje.

Huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen 5 §:n 3 momentin mukaan näytteenottajan on jaettava testattavan näyte A-näytteeseen ja B-näytteeseen. Näytteenottajan on merkittävä näytteet tunnistetiedoin, sinetöitävä ne ja toimitettava ne laboratorioon. Testattavalla tulee olla mahdollisuus seurata koko näytteenottoa prosessia siten, kuin liitteessä D on kuvattu.

Näytteiden säilyttämistä koskevia säännöksiä selostetaan 7.6 luvussa.

5.2 Näytetyypin valinta

Verinäytettä käytetään, kun halutaan selvittää päihteiden akuuttia käyttöä ja päihetyystilaa. Päihtymysepäilyssä saadaan verinäytteestä selville, mitä aineita on käytetty ja kuinka paljon. Verinäytteestä voidaan selvittää tutkimushetken huumausainepitoisuudet. Tämän perusteella voidaan arvioida huumeiden käyttömäärää ja tutkittavan toimintakykyä.

Virtsassa huumeet näkyvät pidempään kuin veressä. Eräät huumeet voivat näkyä virtsassa jopa kuukauden käytön jälkeen. Huumeriippuvuusepäilyssä virtsanäyte antaa tietoa pidemmän ajan huumeiden käytöstä. Virtsanäytteen perusteella ei voida päätellä käytön määrää eikä käytön ajankohtaa. Näin ollen virtsanäytteen perusteella ei yleensä voi arvioida testattavan toimintakykyä näytteenottohetkellä. Verinäytteen lisäksi virtsanäyte on perusteltu, kun on kyse mahdollisen huumeriippuvuuden selvittelystä.

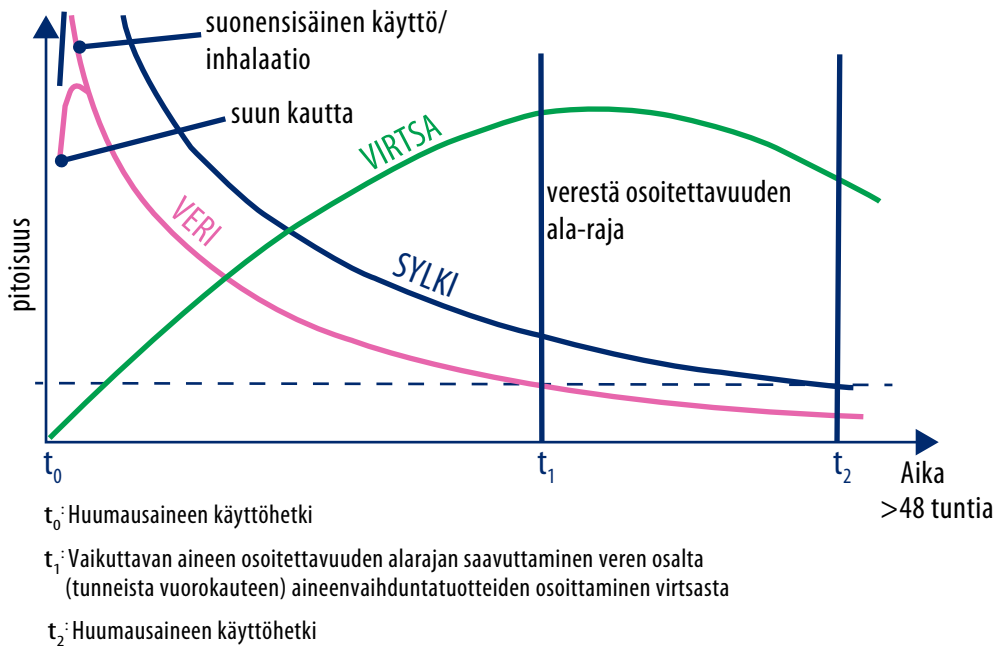
Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain perusteella tehty rekrytointivaiheen huumeetesti voi sisältää veri- tai virtsanäytteen tai molemmat. Lain perusteella työsuhteen aikana tehty testi voi sisältää joko verinäytteen tai sekä veri- että virtsanäytteen riippuen siitä, epäilläänkö testattavalla päihtymystä vai riippuvuutta. Näytetyypin valittaessa on huomioitava, että huumeetitestitodistusta varten tulee tulosten perusteella arvioida testattavan työ- ja toimintakykyä.

Työterveyshuoltolain 13 §:n mukaisessa pakollisessa terveystarkastuksessa tehty huumeetesti voi sisältää veri- tai virtsanäytteen tai molemmat. Työterveyshuoltolain perusteella toteutettuja terveystarkastuksia käsitellään tarkemmin luvussa 2.2

Sylki- ja hiusnäytteitä tutkitaan harvemmin kuin veri- ja virtsanäytteitä. Sylkinäyte näyttää senhetkisen huumeiden käytön, mutta ei kerro pitoisuuksia. Myös sylkinäytteen ensivaiheen testin tulee kuulua akkreditoinnin piiriin ja se tulee analysoida

akkreditoidussa tutkimuslaboratoriossa. Hiusnäytteessä huumeiden käyttö näkyy pitkään. Jos hiuksia leikataan, niin tiettyyn kasvuvaiheeseen kertynyt huumeaine poistuu (hiukset kasvavat noin 1 cm kuukaudessa).

Kuvio 1. Huumeiden näkyvyys ajan funktiona eri näytemateriaaleissa

Tämän ohjeen **Liitteessä A** näytteiden ottaminen eri tilanteissa on esitetty taulukkomuodossa.

6 Laboratorioiden laatuvaatimukset

6.1 Yleistä

Huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä säädetään huume-testaukseen liittyvien näytteiden analysointia suorittavien laboratorioiden laatuvaatimuksista. Kyseisen säännöksen mukaan näytteitä analysoivilla laboratorioilla tulee olla lupa harjoittaa laboratoriotointia siten kuin siitä terveydenhuollon lainsäädännössä erikseen säädetään. Lisäksi laboratorioiden tulee olla FINASin¹ tai vastaavan muun Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenvaltion kansallisen akkreditointielimen akkreditoimia. Ensivaiheen testauksessa saatu positiivinen testituloks on varmistettava erillisellä kromatografismassaspektrometrillä varmistusanalyysillä tai vastaavan luotettavuuden omaavalla menetelmällä. Huumausainetestien, mukaan lukien huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa ensivaiheen analysoinnissa mahdollisesti käytettävät pikatestit, tulee kuulua akkreditoituun pätevyysalueeseen. Akkreditoinnissa on sovellettava testaus- ja kalibrointilaboratorioiden pätevyysvaatimuksia koskevaa standardia SFS-EN 17025:2017 tai muuta vastaavaa standardia. Mainittu standardi on saatavilla Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:stä, joka pitää luetteloa voimassa olevista SFS-standardeista (sfs@sfs.fi).

Laatuvaatimusten täyttämisen lisäksi näytteitä analysoivilla laboratorioilla on oltava kulunvalvonta. Ulkopuolisilla henkilöillä ei saa olla pääsyä tiloihin, missä näytteitä tai niihin liittyviä asiakirjoja säilytetään. Vierailijoista on pidettävä kirjaa, eikä heitä saa jättää yksin eikä valvomatta laboratoriotiloihin. Laboratorion on pidettävä kirjaa henkilöistä, joilla on kulkuoikeus laboratorion tiloissa.

6.2 Laadun arviointi ja jäljitettävyys

Laboratorion on osallistuttava ulkoisiin laaduntarkkailukierroksiin. Ulkopuolinen akkreditointielin (Suomessa esim. FINAS-akkreditointipalvelu) suorittaa laboratorion arvioinnin. Määrävälein tehtävissä laboratorion laatu järjestelmän arvioinneissa laboratorion on osoitettava pätevyytensä.

¹ Laissa viitataan vanhentuneeseen organisaatioon eli Mittatekniikan keskuksen akkreditointiyksikköön.

Akkreditoidulla laboratoriolle on oltava dokumentoitu laatujärjestelmä, joka kattaa kaikki testausprosessin osa-alueet. Laatujärjestelmän avulla seurataan laboratorion toimintaa ja testitulosten oikeellisuutta.

Laatujärjestelmän avulla varmistetaan laboratorion toiminnan luotettavuus ja testitulosten oikeellisuus. Laboratoriolle on oltava ohjeistus näytteen kulusta ja sen jäljitettävyydestä laboratoriossa. Ohjeistuksen on sisällettävä dokumentointiohjeet näytteen kirjauksesta testitulosten vastaamiseen, säilyttämiseen ja hävittämiseen asti. Akkreditoidun laboratorion on huolehdittava, että näytteenottohenkilökunnan saatavissa on koulutusta, ohjeet ja neuvontaa.

6.3 Laaduntarkkailu

6.3.1 Kalibraattorit ja kontrollit

Laboratorion käyttämät kalibraattorit tai kontrollit on valmistettava käyttäen ser-tifioituja vertailuaineita tai sertifioituja kaupallisia standardiliuoksia, mikäli niitä on saatavilla. Laboratorion tulee säilyttää testausprosessia koskevat muistiinpanot mukaan lukien kalibraattori- ja kontrollitiedot. Kalibraattorien, kontrollien, stan-dardien ja reagenssien on oltava asianmukaisesti merkittyjä sisällön, pitoisuuden ja päiväysten suhteen. Kontrollinäytteistä saatava tieto on tallennettava niin, että kontrollitulosten seuranta sekä tulkinta ovat helppoja.

6.3.2 Näytteen ensivaiheen analysointi

Minimivaatimukset näytteen ensivaiheen analysoinnille ovat:

1. Menetelmän toimintakyvyn seuranta on suoritettava joka kerta näytteiden analysoinnin yhteydessä.
2. Määritys on kalibroitava laitevalmistajan suositusten mukaisesti.
3. Jokaiseen analysoitavaan näytesarjaan on sisällytettävä positiivinen ja negatiivinen kontrolli sekä kontrollinäytteet kaikille aineryhmille.
4. Jokaisessa sarjassa on oltava ainakin 5 % kontrollinäytteitä kokonaisnäytemäärästä.

6.3.3 Positiivisen testituloksen varmistaminen kromatografismassaspektrometrillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä

Minimivaatimukset varmistusanalyysille ovat:

1. Laitteen toimintakyky on testattava aina näytteiden analysoinnin yhteydessä.
2. Varmistusanalyysi on suoritettava pitoisuusmäärityksenä vähintäänkin cut-off-rajalla. Cut-off-rajalla on positiivisen vastauksen raja-arvo. Se on ikään kuin virheriskiärotuksena absoluuttisesta nollassa. Tällä taataan, että ei anneta vääriä positiivisia tuloksia. Menetelmän mittausepävarmuus on tunnettava.
3. Määrityksessä on käytettävä sisäistä standardia. Deuteroitujen sisäisten standardien käyttöä suositellaan.
4. Jokaisen sarjan on sisällettävä negatiivinen kontrollinäyte (nollanäyte) ja positiivinen kontrollinäyte.
5. Kontrollinäytteiden tulosten on oltava laatu järjestelmän määrittelemissä hyväksymisrajoissa.
6. On huolehdittava, ettei kontaminaatiota näytteestä seuraavaan (carry over) pääse tapahtumaan.
7. Massaspektrometrissä menetelmässä yhdisteen varmistus voidaan suorittaa joko kohdeioniseuranta tai kokonaisuioniseuranta käyttäen.
8. Massaspektrometrissä menetelmässä identifiointin suositellaan perustuvan vähintään kolmeen diagnostiseen ioniin ja yleisesti esiintyviä ioneja m/z 58, 86, 91, 105 voidaan käyttää vain muiden spesifisten ionien rinnalla.
9. Massaspektrometrissä menetelmässä yhdisteen tunnistamiskriteerit ovat: Näytteen absoluuttisen tai suhteellisen retentioajan pitää olla + 2 % vertailuyhdisteestä. Ionien suhteellisten osuuksien suositellaan olevan + 20 % vertailuyhdisteestä. Ionien suhteellisten osuuksien ollessa matalia, voidaan hyväksymisväliä laajentaa.

6.4 Laboratoriohenkilökunta

Näytteen analysoinnin suorittavan laboratorion henkilökunnan riittävä koulutus ja kokemus ovat osa testitulosten luotettavuuden ja laadun varmistamista. Laboratorion henkilökunnan koulutus, kokemus, perehdytys ja toimenkuvaus on kirjattu laboratorion henkilöstökansioihin. Sama henkilö voi toimia useammassa kuin

yhdessä alla mainitussa tehtävässä. Tehtävien edellyttämät koulutusvaatimukset perustuvat *'European Guidelines for Workplace Drug Testing in Urine'- ohjeeseen (European Workplace Drug Testing Society, EWDTs, 2022)*.

6.4.1 Vastuuhenkilö / Laboratorion johtaja

Huumeiden testauslaitoksen ammatillisesta, organisatorisesta, koulutuksellisesta ja hallinnollisesta toiminnasta on oltava kokonaisvastuussa yksi henkilö. Tämä henkilö on vastuussa huumeitestauslaboratorion päivittäisestä johtamisesta. Jotkin toiminnot voidaan delegoida toiselle asianmukaisesti pätevälle henkilöstölle, mutta kokonaisvastuu kaikista siirretyistä toiminnoista säilyy nimetyllä laboratorion johtajalla.

6.4.2 Valtuutettu tutkija

Henkilö, joka on vastuussa asiaankuuluvien tietojen ja laadunvalvontatulosten tarkastamisesta ja varmentamisesta ennen tarkkojen ja luotettavien analyysitulosten julkistamista.

6.4.3 Laboratorioanalyytikko

Henkilö, joka vastaa päivittäisistä analyysimenettelyistä.

6.4.4 Muu henkilökunta

Koko henkilökunnalla on oltava dokumentoidusti riittävä koulutus ja perehdytys työhön ennen kuin heille annetaan oikeus suorittaa huumeainetestaukseen liittyviä työtehtäviä.

Lisäksi pätevyys on oltava kirjattu henkilöiden henkilökansioihin.

6.4.5 Laatuvaava

Laatuvaava vastaa laboratorion laatujärjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä sekä siitä, että akkreditointielimen vaatimukset täytetään jatkuvasti.

6.4.6 Tekninen vastaava/menetelmävastaava

Tekninen vastaava vastaa laboratorion analyysitoiminnoista ja laatujärjestelmän vaatimusten toteutumisesta jatkuvasti päivittäisessä työssä. Teknisen vastaavan tulee osata neuvoa ja opastaa henkilökuntaa menetelmien ja laitteiden käytössä ja ratkaista esiin tulevia ongelmia.

6.5 Laboratorioiden turvallisuus

Testauslaboratorioissa on oltava vankka turvajärjestelmä sen varmistamiseksi, että asiattomat henkilöt eivät pääse laboratoriotiloihin tai alueille, joissa näytteitä tai tallenteita säilytetään standardeissa EN ISO/IEC 17025 mainitulla tavalla. Ilman saattajaa näille suojatuille alueille pääsy on rajoitettava vain valtuutetuille henkilöille. Laboratorion on pidettävä kirjaa, joka dokumentoi kaikkien vierailijoiden saapumisen ja poistumisen suojatuille laboratorioalueille. Laboratorion on pidettävä kirjaa kaikesta henkilökunnasta, jolla on lupa päästä suojatuille laboratorioalueille. Tämä luettelo on tarkistettava ja päivitettävä säännöllisesti. Näytepullot on säilytettävä turvallisella laboratorioalueella hävityspäivään asti.

7 Huumausainetestaukseen liittyvät menettelytavat laboratoriossa

7.1 Näytteiden saapuminen laboratorioon ja käsittely

Näytteiden vastaanotossa laboratoriohenkilökunta tarkastaa pakkauksen ja sine-töinnin sekä vertaa näytteiden (A-näyte ja B-näyte) tietoja mukana seuraaviin tutkimuspyyntökaavakkeisiin. Kaikki ristiriitaisuudet näyteastioiden/putkien ja paperien tietojen välillä huomioidaan ja niistä tiedotetaan sitä terveydenhuollon toimintayksikköä, josta huumausainetestiä koskeva tutkimuslähete on annettu. Vähäiset poikkeamat dokumentoinnissa, esim. pieni kirjoitusvirhe, voidaan sallia keskeyttämättä analyysiä. Oleellista on, että näytteen tunnistettavuus on varma ja ettei näytettä ole manipuloitu. Näistä käytännöistä sovitaan sen terveydenhuollon toimintayksikön kanssa, josta huumausainetestiä koskeva tutkimuslähete on annettu. **Liitteessä E** on esimerkkejä poikkeamista ja virheistä, joihin on puututtava.

Ensivaiheen analysointi suoritetaan A-näytteestä. Analysointiprosessi suoritetaan siten, ettei kontaminaatiota tapahdu.

B-näyte säilytetään avaamattomana. A- ja B-näytteiden säilytysolosuhteiden on vastattava toisiaan.

7.2 Virtsan kelpoisuuden tarkistustestaus

Virtsan tarkistustestauksen tarkoitus on osoittaa, että analyysiä varten toimitettu näyte todella on virtsaa ja että näyte on kelpollinen. Tämä tarkistustestaus suoritetaan ensivaiheen analysoinnin yhteydessä. Väärentämisen (manipuloinnin) osoittamiseen on saatavilla reagensseja ja testiliuskoja. Tarkistustestauksen olisi katettava vähintään kreatiniinimittauksen. Laboratorio voi myös testata pH:n, nitriitin ja muita väärennysaineita. Mikäli näyte ei täytä tarkistustestauksen alla olevia kriteerejä, tästä ilmoitetaan sille terveydenhuollon toimintayksikölle, josta huumausainetestiä koskeva tutkimuslähete on annettu.

7.2.1 pH:n mittaus

Virtsanäyte katsotaan manipuloiduksi, jos virtsan pH on alle 3 tai yli 11.

7.2.2 Kreatiniinipitoisuuden määrittäminen

Mikäli kreatiniinitulos on:

- 2 mmol/l (226 mg/l) tai alle, suositellaan ominaispainon (suhteellisen tiheyden) mittausta. Ominaispainon tulee olla yli 1,005 kg/l.
- 0,5-2 mmol/l (56-226 mg/l) ja ominaispaino yli 1,005 kg/l, näyte on laimeaa, mutta kelpaa analysoitavaksi.
- alle 0,5 mmol/l (56 mg/l) ja ominaispaino alle 1,005 kg/l, näyte ei kelpaa analysoitavaksi. Näyte ei vastaa normaalia virtsaa.

7.2.3 Nitriitin määrittäminen

Mikäli nitriitin pitoisuus on 500 µg/ml tai suurempi, näyte ei kelpaa analysoitavaksi.

7.3 Näytteen ensivaiheen analysointi

Näytteen ensivaiheen analysointi suoritetaan soveltuvalla tekniikalla (**Liite F**). Menetelmän toimivuus on aina osoitettava validoinnilla ennen sen käyttöönottoa. Kaikille analysoitaville yhdisteille on määritetty kiinteät positiivisen vastauksen raja-arvot (cut-off) **Liitteissä G ja H**.

Näytteet, jotka antavat ensivaiheen analysoinnissa negatiivisen tuloksen ja läpäisevät virtsan tarkistustestauksen, vastataan negatiivisena. Jatkoanalyysistä näistä näytteistä ei tehdä ja näytteet voidaan hävittää. Mikäli näyte ei läpäise virtsan tarkistustestausta, pyritään selvittämään syy siihen.

Jos ensivaiheen analysointi antaa positiivisen testituloksen jollekin aineelle, näytteestä on suoritettava varmistusanalyysi.

Näytteet analysoidaan laboratoriossa yleensä sarjoissa. Jokaisen sarjan tulee sisältää riittävästi kontrollinäytteitä ja täyttää laadunvarmistuskriteerit.

Ensivaiheen analysoinnissa testattavat yhdisteet ja niiden mittausherkkyydet tulisi saattaa sen terveydenhuollon toimintayksikön tietoon, josta huumausainetestiä koskeva tutkimuslähete on annettu.

7.4 Positiivisen testituloksen varmistaminen

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 2 momentin mukaan positiivinen ensivaiheen analysoinnista saatu testitulos on varmistettava erillisellä kromatografismassaspektrometrillä varmistusanalyysillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä. Varmistusanalyysit suoritetaan pitoisuusmäärittämisinä. Varmistumääritysten positiivisen testituloksen raja-arvot huumausaineille virtsanäytteessä on määritelty **Liitteessä G**.

Mikäli verinäytteille tehdään ensivaiheen seulontaa, positiiviset seulontatulokset tulee varmistaa pitoisuusmäärittämisinä erillisellä kromatografismassaspektrometrillä menetelmällä. Positiivisen testituloksen raja-arvot huumausaineille verinäytteessä on määritelty **Liitteessä H**.

Näytteet, joiden pitoisuus varmistusanalyysissä on alle määritellyn cut-off-arvon, vastataan negatiivisena. Negatiivisen testituloksen antaneet näytteet tulee hävittää. Vastaavasti näytteet, joiden pitoisuus on suurempi tai yhtä suuri kuin cut-off-arvo vastataan positiivisina.

7.5 Varmistettuun positiiviseen testitulokseen liittyvät toimenpiteet laboratoriossa

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 3 momentin mukaan varmistetusta positiivisesta testituloksesta on laadittava analysointilausunto, jonka on sisällettävä:

1. näytteen tunnistetiedot
2. näytteenottoajankohta
3. raportointipäivämäärä
4. tieto todetusta huumausaineesta ja sen pitoisuudesta
5. testituloksen varmentajan allekirjoitus
6. käytetty analyysimenetelmä sekä
7. varmistusanalyysin suorittaneen laboratorion nimi

Ennen kuin positiivisen testituloksen perusteella laadittu analysointilausunto toimitetaan laboratoriosta huumausainetestiä koskevan lähetteen antaneeseen terveydenhuollon toimintayksikköön, laboratorion valtuutettu tutkija varmistuu testitulosten oikeellisuudesta. Vain ne aineet, jotka varmistusanalyysissä on todettu positiivisiksi, voidaan vastata positiivisina.

7.6 Näytteiden säilyttäminen

Huumausainetestien tekemisestä annettu valtioneuvoston asetus sisältää yksityiskohtaiset säännökset myös huumetestien tekemiseen liittyvien näytteiden säilyttämisestä.

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan A-näyte, josta on saatu positiivinen testitulos, on säilytettävä yhden vuoden ajan näytteen ottamisesta. A-näyte, josta saatu positiivinen testitulos on riitautettu huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on kuitenkin säilytettävä niin kauan kuin asian selvittäminen riitauttamisen johdosta kestää. Testituloksen riitauttamista koskevia valtioneuvoston asetuksen säännöksiä selostetaan 12 luvussa.

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 2 momentin mukaan A-näyte, josta on saatu negatiivinen testitulos, on hävitettävä, jos testitulosta ei jouduta asetuksen 6 §:n 2 momentissa tarkoitettujen erityisten perusteiden vuoksi varmistamaan erillisellä kromatografismassaspektrometrillä varmistusanalyysillä taikka muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä.

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 3 momentin mukaan B-näyte on säilytettävä yhtä kauan kuin A-näytteen loppujäännöstä.

7.7 Alihankinta

On suositeltavaa, että laboratorio suorittaisi kaiken laboratoriotyön omalla henkilökunnallaan ja laitteillaan. Mikäli testausprosessissa käytetään alihankkijaa, alihankkijalaboratorion tulee täyttää huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä säädetyt laboratorion laatuvaatimukset, joita on selostettu 3 luvussa.

Huumetestausta tekevien laboratorioden välillä näytteiden ja tietojen siirrossa on huolehdittava jäljitettävyydestä ja näytteen koskemattomuudesta.

8 Testituloksen tulkinta

Huumetestausprosessissa testituloksen tulkinta on keskeinen vaihe testattavan oikeussuojan kannalta, sillä varmistettu positiivinen testitulos ei välttämättä merkitse sitä, että todettu aine olisi peräisin huumeiden käytöstä tai että testattavan työ- tai toimintakyky olisi heikentynyt.

Positiivisen testituloksen tulkitsee huumetestaukseen perehtynyt lääkäri (Medical Review Officer, MRO). Huumetestaukseen perehtyneeksi lääkäriksi katsotaan lääkäri, joka on saanut sosiaali- ja terveysministeriön, Työterveyslaitoksen ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhdessä järjestämän tai vastaavan koulutuksen, jossa käsitellään työelämässä tehtäviin huumetesteihin liittyvää lainsäädäntöä, huumeiden farmakologiaa, testien tekemisen hyviä käytäntöjä ja tulkintaa sekä todistusten laatimista.

Testitulosta tulkitessaan lääkärin on arvioitava, johtuuko varmistettu positiivinen testitulos testattavalle mahdollisesti määrätystä lääkityksestä tai muusta hyväksyttävästä syystä vai onko kyse huumeiden käytöstä muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen.

Kun huumetestaus tehdään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain perusteella joko työhöntulovaiheessa tai työsuhteen aikana, täytyy lääkärin tulkita, onko työnhakija tai työntekijä käyttänyt huumeita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt. Vaatimus arvioida, onko huumetestistä saatu testitulos merkityksellinen työntekijän työ- tai toimintakyvyn kannalta on sisällytetty lakiin siksi, koska jotkut huumaussaineet voivat näkyä testeissä vielä viikkoja käytön jälkeen.

Huumetestituloksella on merkittävä vaikutus, kun arvioidaan, onko huumeita käytetty siten, että ne vaikuttavat työ- tai toimintakykyyn. Arviointia tehdessä tulee kuitenkin huomioida, miten pitkään huumeiden käyttö näkyy eri näytteistä saaduissa tuloksissa. Arviointia varten voi myös suorittaa muita toimenpiteitä kuten testattavan haastattelun ja / tai kliinisen tutkimuksen. Työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa otetaan kantaa henkilön kykyyn suoriutua omasta työtehtävästään, joten

arvioinnissa huomioidaan kyseisen työtehtävän vaatimukset. Esimerkiksi turvallisuuskriittisellä alalla työskentely voi asettaa erityisiä vaatimuksia henkilön työ- ja toimintakyvylle.

Tämän ohjeen kohdassa 2.2 kuvataan tarkemmin, milloin huumetestaus voidaan tehdä työterveyshuoltolain perusteella.

Kun kyseessä on sopivuuden arviointi erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavaan työhön ja arviointi edellyttää huumetestin tekemistä tai kun arvioidaan työntekijän soveltuvuutta työhön työstä aiheutuvien, terveydentilaan kohdistuvien vaatimusten vuoksi ja työntekijän työkyvyn selvittäminen edellyttää huumetestausta, työterveyslääkäri arvioi testituloksen perusteella, onko työntekijä käyttänyt huumeita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin ja vaikuttaako testitulos arvioon työntekijän sopivuudesta työhön.

Kun kyseessä on vapaaehtoinen terveystarkastus ja terveyden tai työkyvyn arviointi edellyttää huumetestausta, työterveyslääkäri arvioi testituloksen perusteella, onko työntekijä käyttänyt huumeita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin ja vaikuttaako testitulos arvioon työntekijän terveydestä tai työkyvystä.

Arviota tehdessään lääkärin on huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan annettava testattavalle mahdollisuus esittää käsityksensä varmistetun positiivisen testituloksen syystä, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Lääkäri konsultoi tarvittaessa analysoinnin suorittaneen laboratorion analytiikasta vastaavaa tutkijaa tai huumetestaukseen perehtynyttä asiantuntijalääkäriä.

9 Testituloksen ilmoittaminen testattavalle

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 7 §:n 3 momentin mukaan huumausainetestiä koskevan tutkimuslähetteen antaneen terveydenhuollon toimintayksikön on ilmoitettava testattavalle negatiivisesta testituloksesta. Ilmoittaminen voidaan tehdä esimerkiksi puhelimitse. Jos sen sijaan on kyse varmistetusta positiivisesta testituloksesta, on huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 7 §:n 2 momentin mukaan lääkärin ilmoitettava testituloksesta testattavalle ja samalla annettava testattavalle testitulos kirjallisena.

On huomattava, että huumetestin tulokset ovat testattavan terveydentilaa koskevana tietoina tietosuojasetuksen tarkoittamia erityisiä henkilötietoja sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain tarkoittamia salassa pidettäviä potilastietoja. Niitä on käsiteltävä samalla tavalla kuin muita terveydentilaa koskevia tietoja eivätkä testituloksia käsittelevät henkilöt siten saa esimerkiksi ilmaista testitulostietoja sivulliselle ilman testattavan suostumusta. Testitulosten luottamuksellisuutta korostetaan myös yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa, joka lähtee siitä, että testattava itse toimittaa kyseisen lain 6 §:ssä tarkoitetun huumausainetestiä koskevan todistuksen työnantajalle (selostettu tarkemmin 2 luvussa). Samoin työterveyshuoltolaissa lähtökohtana on, että testattava itse toimittaa työterveystarkastusta koskevan todistuksen työnantajalle.

10 Huumausainetestin perusteella laadittavat todistukset

Huumausainetestin perusteella laadittavan todistuksen sisältö riippuu siitä, minkä lain perusteella huumausainetesti on suoritettu.

10.1 Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain mukainen todistus

Kun huumausainetesti on tehty yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, laaditaan huumausainetestistä kyseisen lain 6 §:ssä tarkoitettu huumausainetestiä koskeva todistus. Lain 6 §:n 2 momentin mukaan huumausainetestiä koskevalla todistuksella tarkoitetaan työnantajan osoittaman terveydenhuollon ammattihenkilön ja laboratorion antamaa todistusta, josta ilmenee, että työntekijälle on tehty testi huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetun huumausaineen käytön selvittämiseksi, sekä testin perusteella laadittu selvitys siitä, onko työntekijä käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt. Lääkärin on allekirjoitettava huumausainetodistus.

Todistus annetaan aina testattavalle toimitettavaksi työnantajalle. Työnhakijalla ei ole velvollisuutta toimittaa todistusta työnantajalle. Työnantaja voi kuitenkin jättää työhönottoharkinnassa ottamatta huomioon työnhakijan, joka ei toimita todistusta. Työntekijälle todistuksen toimittaminen on työsuhteeseen liittyvä velvoite.

Tämän ohjeen **Liitteenä I** on malli yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 6 §:ssä tarkoitettusta testattavalle annettavasta huumausainetestistä koskevasta todistuksesta.

10.2 Työterveyshuoltolain mukainen todistus

Työterveyshuoltolain 13 §:n perusteella suoritetusta terveystarkastuksesta laaditaan työterveyshuoltolain mukainen todistus, johon sisältyy yleinen arvio työntekijän terveydellisistä edellytyksistä hoitaa hänelle kuuluvia tai hänelle osoitettaviksi suunniteltuja tehtäviä. Yleinen arvio todetaan käyttämällä ilmaisia sopiva, ei-sopiva ja rajoituksin sopiva. Tähän todistukseen ei siis kirjata lainkaan, onko henkilölle kyseisen terveystarkastuksen yhteydessä tehty testi huumeusaineen käytön selvittämiseksi.

Työryhmän raportissa Työterveyshuollon terveystarkastuksen lausunnot (STM 2020:35) on ohjeistettu, että jos erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavan työn takia tehtävässä terveystarkastuksessa havaitaan työkykyongelma, tästä voidaan viestittää työnantajalle yhteisymmärryksessä työntekijän kanssa. Työkykyongelma suositellaan ilmoitettavaksi eri lomakkeella kuin muu sopivuuden arviointi. Näin on suositeltavaa toimia myös niissä tilanteissa, joissa terveystarkastuksella havaitaan huumeiden käyttöä, vaikka huumeiden käytön tutkiminen ei ole osa työntekijän soveltuvuuden arviointia erityisen sairastumisen vaaraa aiheuttavaan työhön.

Työterveyshuoltolain 18 §:n mukaan ainoastaan erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä todistus voidaan luovuttaa työnantajalle. Myös erityisen sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä todistus annetaan kuitenkin pääsääntöisesti työntekijälle toimitettavaksi esihenkilölle.

Terveystarkastuksista, jotka koskevat tilannetta, jossa työntekijän työ- tai toimintakyvyn selvittäminen on välttämätöntä työstä aiheutuvien, terveydentilaan kohdistuvien vaatimusten vuoksi, työntekijä yleensä itse toimittaa todistuksen esihenkilölleen. Työterveyshuollon toimintasuunnitelmassa voidaan sopia, että työterveyshuolto toimittaa todistuksen työntekijän kirjallisella suostumuksella työnantajalle. Jos työnantaja ei ole saanut todistusta, hän pyytää sitä ensisijaisesti työntekijältä itseltään. Jos työnantaja tiedustelee työterveyshuollosta, onko työntekijä osallistunut terveystarkastukseen, se voidaan ilmoittaa. Jos työntekijä ei toimita terveystarkastuksen perusteella tehtyä todistusta, työnantaja ei voi tällaisessa tilanteessa sijoittaa työntekijää kyseiseen työhön.

Vapaaehtoisesta terveystarkastuksesta laadittavasta lausunnosta ohjeistetaan julkaisussa Työterveyshuollon terveystarkastusten lausunnot. Työryhmän raportti (STM 2020:35). Julkaisu on saatavilla verkkosivulla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8347-2>.

Tämän ohjeen **Liitteenä J** on malli työterveyshuoltolaissa tarkoitettua todistuksesta.

11 Huumausainetestien tekemisestä aiheutuvat kustannukset

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 10 §:n mukaan työnantaja vastaa huumausainetodistuksen hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista. Työterveys- huoltolain 9 §:n 2 momentin mukaan työnantaja ei saa korvausta huumausainetestistä aiheutuvista kustannuksista siten kuin hän saa korvauksia työterveyshuollon ja muun terveydenhuollon järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sairausvakuutuslain perusteella.

12 Testituloksen riitauttaminen

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n mukaan testattava voi sekä yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain että työterveyshuoltolain perusteella tehdyn huumausainetestin testituloksen oikeellisuuteen liittyvästä syystä riitauttaa varmistetun positiivisen testituloksen ja vaatia B-näytteen analysointia 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin hän on saanut tiedon varmistetusta positiivisesta testituloksesta. Riitauttaminen on tehtävä siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu. Terveydenhuollon toimintayksikön on pyydettävä laboratoriota analysoimaan B-näyte riitauttamisen johdosta.

Tilanteessa, joissa varmistettu positiivinen testitulos on riitautettu, on B-näytteen analysointi laboratoriossa suoritettava dokumentoidusti. B-näytteestä on analysoitava ainoastaan ne huumausaineet, joita A-näytteestä saadussa varmistetussa positiivisessa testituloksessa on todettu.

Huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan B-näytteestä saatu positiivinen testitulos on varmistettava erillisellä kromatografiaspektrometrisellä varmistusanalyysillä tai vastaavan luotettavuuden omaavalla analyysimenetelmällä. Varmistetusta positiivisesta testituloksesta on laadittava analysointivastaus, jonka on sisällettävä A-näytteestä laadittavan analysointivastauksen tavoin näytteen tunnistetiedot, näytteenottoajankohta, raportointipäivämäärä, tieto todetusta huumausaineesta ja sen pitoisuudesta, testituloksen varmentajan allekirjoitus, käytetty analyysimenetelmä sekä varmistusanalyysin suorittaneen laboratorion nimi. Näiden tietojen lisäksi B-näytteen analysointivastauksessa on ilmoitettava, vastaako B-näytteen testitulos kaikilta osin A-näytteen testitulosta eli onko B-näytteen varmistettu positiivinen testitulos sopusoinnussa tai ristiriidassa A-näytteestä saadun testituloksen kanssa.

B-näytteen analysoinnin suorittaneen laboratorion on toimitettava testitulos siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, joka on pyytänyt B-näytteen analysointia.

13 Potilasasiakirjat ja niiden säilyttäminen

13.1 Huumausainetestaukseen liittyvien tietojen kirjaaminen

Huumetestin avulla saatu tieto ja muut huumeiden käyttöön liittyvät tiedot ovat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain tarkoittamia salassa pidettäviä potilastietoja. Huumeiden käyttöön liittyvät tiedot, lähetteet, tutkimukset ja testit sekä niistä saadut tulokset ovat potilaskertomukseen kirjattavaa potilastietoa, joka tallentuu Kanta-palvelujen Potilastiedon arkistoon. Annetusta huumetestitodistuksesta tehdään merkintä potilasasiakirjoihin.

Potilaalla on oikeus kieltää tallennetun potilastietonsa luovuttamisen. Potilas voi kohdistaa tietojen luovutuskiellon kaikkiin potilastietoihinsa, julkisen terveydenhuollon rekisterinpitäjään ja sen rekisteriin, yksityisen työterveyshuollon rekisteriin tai yksittäiseen palvelutapahtumaan.

Huumausainetestistä saadut tulokset merkitään potilasasiakirjoihin täsmällisesti. Varmistuksessa vääriksi positiivisiksi tuloksiksi osoittautuneet ensivaiheen seulontatestin tulokset on merkittävä potilaskertomuksiin niin, ettei tuloksesta myöhemmin voi tulla väärinkäsitystä. Samoin jos positiivinen huumetestitulos selittyy sallitulla lääkinnällisellä käytöllä, tulos merkitään siten, ettei tuloksesta myöhemmin voi tulla väärinkäsitystä.

13.2 Asiakirjojen säilyttäminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain mukaan rekisterinpitäjän eli työterveyshuollon palveluntarjoajan on säilytettävä tutkimuslähetteet ja analysointilausunnot (laboratoriolausunnot) 12 vuotta testattavan kuolemasta tai 120 vuotta syntymästä, jos kuolinaika ei ole tiedossa tai kyse on alle 18-vuotiaana kuolleesta lapsesta. Jos käytössä on paperisia tutkimuslähetteitä tai lausuntoja, säilytysaika koskee myös niitä.

Testattavan antama kirjallinen suostumus huumetestin tekemiseen on säilytettävä niin pitkään kuin on tarpeellista huomioiden muun muassa testattavan oikeusturva eli vähintään tulosten riitauttamisajan. Jos testattavan suostumus kirjataan varsinaiseen tutkimusläheteeseen, on tämä tutkimuslähete kuitenkin säilytettävä muiden

tutkimusläheteiden tavoin 12 vuotta testattavan kuolemasta tai 120 vuotta syntymästä, jos kuolinaika ei ole tiedossa tai kyse on alle 18-vuotiaana kuolleesta lapsesta. On suositeltavaa, että testattavan suostumusta huumetestin tekemiseen ei kirjata tutkimusläheteeseen vaan erilliseen asiakirjaan.

Kopio huumetestitodistuksesta on säilytettävä 5 vuotta todistuksen laatimisesta.

Henkilötietoja sisältäviä asiakirjoja säilytetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain säännösten mukaisesti. Jos asiakirja ei kuulu lain sääntelyn piiriin tai se ei sisälly lain asiakirjojen säilytysaikoja koskevassa liitteessä listattuihin asiakirjoihin, noudatetaan yleisen tietosuojasetuksen periaatteita.

14 Valvonta

Huumetestaukseen liittyvien näytteiden analysointia suorittavien laboratorioiden valvonta toteutuu huumausainetestauksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä säädettyjen laboratorioiden laatuvaatimusten kautta. Laatuvaatimukseen kuuluu, että laboratoriot ovat saaneet luvan harjoittaa laboratoriotoimintaa siten kuin siitä terveydenhuollon lainsäädännössä erikseen säädetään ja että laboratoriot ovat Mittatekniikan keskuksen akkreditointiyksikön² taikka vastaavan muun Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenvaltion kansallisen akkreditointielimen akkreditoimia.

Huumetestien tekemiseen osallistuvien terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa valvovat terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain perusteella aluehallintovirastot ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain säännösten noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset yhdessä tietosuojavaltuutetun kanssa.

2 Nykyisin FINAS-akkreditointipalvelu.

Liite A

Yhteenvedo huumetestauksesta eri tilanteissa

	Laki yksityisyyden suojasta /työnhakija	Laki yksityisyyden suojasta /työntekijä	Työterveyshuoltolaki
Päihdeohjelma	Oltava tehtynä etukäteen. Työtehtävät, joissa työnantaja voi edellyttää testausta, tulee olla käsitelty yhteistoiminnassa	Oltava tehtynä etukäteen. Työtehtävät, joissa työnantaja voi edellyttää testausta, tulee olla käsitelty yhteistoiminnassa	Ei edellytetä päihdeohjelmaa. Toimintasuunnitelmaan ja mahdolliseen päihdeohjelmaan on suositeltavaa kirjata, että huumetestausta voi suorittaa työterveyshuoltolain perusteella.
Mitkä näytteet otetaan?	Voidaan käyttää veri- tai virtsanäytettä. Huumetestitodistusta varten tulee testitulosten perusteella arvioida testattavan työ- ja toimintakykyä. Päihtymysepäilyssä saadaan verinäytteestä selville, mitä aineita on käytetty ja kuinka paljon. Näyte tulee ottaa heti. Huumeriippuvuusepäilyssä virtsanäyte antaa tietoa pidemmän ajan huumekäytöstä, myös verinäyte voi olla tarpeen riippuvuuden selvittämiseksi.	Huumetestitodistusta varten tulee testitulosten perusteella arvioida testattavan työ- ja toimintakykyä. Päihtymysepäilyssä saadaan verinäytteestä selville, mitä aineita on käytetty ja kuinka paljon. Näyte tulee ottaa heti. Huumeriippuvuusepäilyssä virtsanäyte antaa tietoa pidemmän ajan huumekäytöstä, myös verinäyte voi olla tarpeen riippuvuuden selvittämiseksi.	Päihtymysepäilyssä saadaan verinäytteestä selville, mitä aineita on käytetty ja kuinka paljon. Näyte tulee ottaa heti. Huumeriippuvuusepäilyssä virtsanäyte antaa tietoa pidemmän ajan huumekäytöstä, myös verinäyte voi olla tarpeen riippuvuuden selvittämiseksi.

	Laki yksityisyyden suojasta /työnhakija	Laki yksityisyyden suojasta /työntekijä	Työterveyshuoltolaki
Missä tilanteissa tutkitaan?	Työnantajan tarve varmistaa huumetestillä tehtävään valitun henkilön tilanne, kun työ edellyttää tarkkuutta ym. ja tehtävän tekeminen huumausaineen vaikutuksen alaisena tai huumeriippuvaisena voi vaarantaa laissa määriteltyjä asioita. Testaustarve on ilmoitettu etukäteen.	Työnantaja perustellusti epäilee, että työntekijä on huumausaineiden vaikutuksen alaisena työssä tai että työntekijällä on riippuvuus huumeista, kun työtehtävä edellyttää erityistä tarkkuutta ym. ja tehtävän tekeminen huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena mm. vakavasti vaarantaa laissa määriteltyjä asioita. Testausmahdollisuus on ilmoitettu etukäteen.	Työterveyshuolto arvioi tarpeelliseksi tehdä testin terveystarkastuksen yhteydessä, kun kyseessä on erityinen sairastumisen vaara työssä tai työ- ja toimintakyvyn selvittäminen työstä aiheutuvien terveydentilavaatimusten vuoksi. Testi voidaan sisällyttää myös vapaaehtoiseen terveystarkastukseen, jos työterveyshuolto arvioi tämän tarpeelliseksi.
Minkälainen todistus?	Lausunto, jossa todetaan, onko testattava käyttänyt huumausaineita muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen niin, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt (vastausvaihtoehdot: kyllä tai ei).	Lausunto, jossa todetaan, onko testattava käyttänyt huumausaineita muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen niin, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt (vastausvaihtoehdot: kyllä tai ei).	Lääkärin arvio sopivuudesta työhön tai lausunto työkyvystä. Lausuntoon ei kirjata mitään huumetestin ottamisesta eikä tuloksesta.
Todistuksen toimittaminen	Tutkittu vie itse lausunnon huumetestistä työnantajalle.	Tutkittu vie itse lausunnon huumetestistä työnantajalle.	Pääsääntöisesti tutkittu toimittaa itse lausunnon työnantajalle, vain jos on kyse erityisestä sairastumisen vaarasta työssä, lausunnon saa lähettää suoraan työnantajalle.

Liite B

(testauslaboratorion nimi ja logo)

HUUMETESTAUSLÄHETE

Vastausosoite	Tutkittavan tunniste (koodi tai nimi ja henkilötunnus)
Laskutusosoite (jos eri kuin vastausosoite)	Lähtävä lääkäri

Testausperuste

- Laki yksityisyyden suojasta työelämässä Työterveyshuoltolaki

Näytetiedot (näytteenottaja täyttää)

Näytteen laatu:

Lähtäjän koodi: _____

- Veri (B)
 Virtsa (U) pH _____ lämpötila _____
 Sylki (Sy)

Sinetin koodi: A-näyte _____ B-näyte _____

Mahdollinen lääkehoito (viimeisen kahden viikon aikana): _____

Näytteenottajan allekirjoitus _____
Nimen selvitys _____

Paikka _____ pvm. _____
Arvo/asema _____ Puh. _____

Näytteenoton ja tunnistetietojen vahvistus

Vahvistan, että antamani näyte on jaettu/otettu kahteen putkeen, A ja B, jotka on sen jälkeen suljettu ja sinetöity. Vahvistan, että lähetelomakkeen tunnistetiedot ovat samat kuin näytteiden tunnistetiedot.

Paikka _____ Aika _____

Testattavan allekirjoitus _____

Valitse haluttu tutkimus

- Veren laaja huumaus- ja lääkeaineseulonta (B-HuumL-O)*
 Veren suppea TP-seulonta, mikä _____**
- Virtsan laaja huumaus- ja lääkeaineseulonta (U-HuumL-O)*
 Virtsan suppea TP-seulonta, mikä _____**
- Syljen laaja huumaus- ja lääkeaineseulonta*

*Veren, virtsan ja syljen laaja huume- ja lääkeaineseulonta sisältää kromatografis-massaspektrometrin seulonnan sekä positiivisten tulosten pitoisuusmäärityksen/varmistuksen.

**Veren ja virtsan suppea TP-seulonta (TP4-TP11) sisältää eri huumausaineryhmien seulonnan valitulla tekniikalla, sekä positiivisten löydösten kromatografis-massaspektrometrin pitoisuusmäärityksen/varmistuksen. TP-seulontojen sisällöt ovat seuraavat: TP4 - huumeryhymä (amfetamiinit, kannabis, kokaiini, opiaatit); TP5 - huumeryhymä, bentsodiatsepiiniiryhmä; TP6 - huumeryhymä, bentsodiatsepiiniiryhmä, buprenorfiini; TP11 - huumeryhymä, bentsodiatsepiiniiryhmä, buprenorfiini, metadoni, propoksifeeni, fensyklidiini, LSD, barbituraattiryhmä

Virtsanäytteestä tehtävät tutkimukset sisältävät näytteen kelpoisuuden arvioinnin (vähimmäisvaatimus: kreatiniinimääritys). Kaikki käytettävät testausmenetelmät sisältyvät testauslaboratorion akkreditoitua pätevyysalueeseen.

Suostumus huumeainetestaukseen annetaan erillisellä lomakkeella.

Liite C

(testauslaboratorion nimi ja logo)

HUUMETESTAUSLÄHETE

Suostumus huumausainetestiin
MALLI

Testattavan suostumus huumausainetestiin

Annan suostumukseni siihen, että minulle tehdään huumausainetesti.

Lisäksi annan suostumukseni siihen, että saadut tulokset toimitetaan sovittuun vastausosoitteeseen terveydenhuollon ammattihenkilölle luottamuksellisesti.

Paikka _____ Aika _____

Testattavan allekirjoitus _____
Nimen selvennys:

Allekirjoitettu suostumuslomake liitetään huumetestilähetteeseen

Liite D

Kuvaus näytteenotosta sekä virtsa- ja verinäytteen keräysohjeet

Kuvaus näytteenotosta

- Testattava esittää hänelle annetun tutkimuslähetteen näytteenottajalle
- Näytteenottaja varmistaa testattavan henkilöllisyyden
- Testattavalle kerrotaan näytteenottoprosessi ennen näytteenottoa
- Näytteenottotiloihin tulisi olla pääsy vain asianomaisilla henkilöillä, kun näytteitä kerätään ja säilytetään.
- Näytteen ottaa tehtävään perehdytyksen saanut terveydenhuollon ammattihenkilö
- Näytteenottaja täydentää osaltaan tutkimuslähetelomakkeen ja pyytää testattavaa allekirjoittamaan suostumuslomakkeen sekä tutkimuslähetelomakkeen kohdan, jossa testattava vahvistaa antaneensa näytteen, seuranneensa näytteen jaon/oton kahteen putkeen, putkien sinetöinnin sekä lomakkeiden ja putkien yhtäläisyyden

Virtsanäytteenotto

Virtsanäytteenottopakkaus sisältää esim.:

- lämpömittarillisen näyteastian
- kaksi näyteputkea ja niihin sinetit tai sinetöintipussin
- suljettavan muovipussin
- imeytysliinan
- lähetyspakkauksen

Näytteenottajan tulee minimoida näytteen väärentämismahdollisuudet seuraavin varotoimin:

- Näytteenotto-WC:ssä ei saisi olla vettä, saippuaa tms. käytettävissä. Huuhteluveden tulisi olla värjätty. Ovea ei saa lukita.
- Testattavan tulee jättää päällysvaatteet, laukut ja muut tavarat näytteenotto-WC:n ulkopuolelle. Häntä pyydetään lisäksi tyhjentämään taskunsa.

- Testattava pesee kätensä näytteenottajan valvonnassa ilman saippuaa tms. ennen virtsaamistaan ja kuivaa kätensä. Testattava valitsee näytteenottoastian.
- Testattava on koko ajan näytteenottajan valvonnassa niin, että testattavalla ei ole pääsyä vesipisteelle, nestesaippua-annostelijalle, puhdistusaineille tai muille materiaaleille, joilla hän voisi yrittää väärentää näytettä.
- Näytteenottaja pysyttelee näytteenotto-WC:n läheisyydessä ja on heti valmiina ottamaan vastaan luovutetun näytteen.
- Testattava luovuttaa virtsanäytteen WC-tilassa tai muuten siten erotetulla alueella, että taataan yksilön intymiteettisuoja. Näytteenottaja pysyttelee WC:n ulkopuolella, kunnes näyte on kerätty, eikä näytteenottajalla saa olla suoraa katsekontaktia testattavaan. Testattavan tulisi huuhtoa WC vasta luovutettuaan näytte näytteenottajalle.
- Näytteenottaja kirjaa ylös tutkimuslähetelomakkeeseen havaitsemansa poikkeavan käytöksen.

Saadessaan näytteen, näytteenottaja:

- Arvioi virtsan tilavuuden näytteenkeräysastiassa ja riittävyyden. Virtsa tulee olla vähintään 20 ml.
- Tarkistaa virtsan lämpötilan. Lämpötilan mittaus ei saa saastuttaa näytettä. Aika virtsaamisesta lämpötilan mittaukseen ei saa ylittää 4 minuuttia ja lämpötilan tulee olla 32–38 oC:a.
- Tarkistaa näytteen värin ja ulkonäön. Mikä tahansa poikkeava havainto kirjataan tutkimuslähetelomakkeeseen.
- Tarkistaa näytteen pH:n. Näytteen pH mitataan alkuperäiseen asiaan jääneestä näytteestä vasta sen jälkeen, kun näyte on ensin jaettu A-putkeen ja B-putkeen.

Uusi näyte kerätään:

- Mikäli lämpötila on rajojen (32–38 oC) ulkopuolella;
- Mikäli pH on alle 3 tai yli 11
- Mikäli näytettä ei ole riittävästi; sekä
- Mikäli muusta syystä epäillään, että näyte on epäkelpo.

Mikäli testattava ei saa annetuksi virtsanäytettä:

- Hänelle annetaan lasillinen vettä noin puolen tunnin välein (kokonaismäärä ei saa ylittää litraa). Annettu vesimäärä merkitään läheteeseen. Normaalisti virtsanäyte pystytään saamaan 2–3 tunnin kuluttua.

Näytteen jako putkiin ja sinetöinti:

- Näyte jaetaan/otetaan kahteen testattavan itse valitsemaan putkeen (A ja B).
- Kun näyte kaadetaan keräysastiasta putkiin, näytteenottaja pyytää testattavaa tarkkailemaan näytteen siirtoa ja putkien sinetöintiä.
- Sinetöinnin tarkoituksena on taata näytteen koskemattomuus kuljetuksen aikana.
- Putket A ja B sekä tutkimuslähetelomake (lomake 2) toimitetaan laboratorioon. Yksi putki (A) käytetään testaukseen ja toinen putki (B) säilytetään sinetöitynä siltä varalta, että testattava riitauttaa positiivisen tuloksen.

Identifikaatiotunnukset:

- Sekä näyteputket että kaikki tutkimuslähetelomakkeiden sivut merkitään yksiselitteisin identifikaatiotunnuksin (tunnistetarroin tai henkilötiedoin).
- Näyteputkiin A ja B sekä tutkimuslähetelomakkeisiin (3 kpl) merkitään identifikaatiotunnukset. Lomakkeiden ja putkien yhdistäminen testattavaan tapahtuu vain identifikaatiotunnusten avulla.
- Oleellista on, että identifikaatiotunnus takaa jäljitettävyyden oikeaan testattavaan ja että sen tietoja ei voida väärentää. Testattava seuraa tarrojen kiinnityksen ja vahvistaa, että lomakkeiden ja putkien tunnistet ovat samat.

Näytteen koskemattomuus:

- Näytteen keräysastian ja putkien tulee olla koko ajan sekä testattavan että näytteenottajan näkyvissä, kunnes virtsanäytteet on sinetöity ja merkitty.
- Testattava vahvistaa allekirjoituksellaan asianmukaisen toiminnan.

Näytteen lähettäminen:

- Näyte pakataan lähetyspakkaukseen. Mikäli lähetyspakkaus jätetään postin kuljetettavaksi, tulee lisätä imeytysliina.

Verinäytteen ottaminen

- Verinäytteen ottoon käytetään tyhjiöputkia, jotka sisältävät hyytymisenestoainetta (esim. kaliummoksalaatti) ja säilöntäainetta (esim. natriumfluoridi).
- Näyte otetaan vakuuminäytteenottoneulalla täyttäen 2 x 10 ml näyteputkea. Näytettä tulee olla vähintään 4 ml. On tärkeää, että täytettyjä putkia käännetään ylösalaisin varovasti riittävän monta kertaa (7–8), jotta hyytymisen estoaine liukenee.
- Verinäyteputket merkittään identifikaatiotunnuksin. Näyteputket sinetöidään yksittäin tai kaikki näytteet laitetaan esim. suojamoduuliin, joka pannaan imeytysliinan kanssa sinetöitävään pussiin. Näytteissä, sinetöintipussissa ja tutkimuslähetekaavakkeissa tulee olla samat identifikaatiotunnukset. Näytteet sinetöintipussissa ja tutkimuskaavakkeet pakataan lähetyspakkaukseen. Kaikki tämä tapahtuu testattavan läsnä ollessa.

Liite E

Esimerkkejä mahdollisista poikkeamista ja virheistä, joihin tulee puuttua:

- Tunniste viallinen tai puuttuu
- Tutkimuslähetelomake ei saapunut näytteen mukana
- Testattavan suostumus näytteenantoon puuttuu
- Sinetti murtunut tai rikottu
- Ei sinettiä
- Saatu vain yksi näyte
- Näyte ei riitä täydelliseen analyysiin
- Vuotava näyteputki
- Tutkimuslähetelomakkeen ja näytteen tunnistetiedot poikkeavat

Liite F

Ensivaiheen analyysihin tällä hetkellä käytettäväksi hyväksyttävät tekniikat:

- Kromatografismassaspektrometriset menetelmät
- Immunologiset menetelmät
- Kromatografiset menetelmät
- Muutkin tekniikat saattavat tulla kyseeseen, kunhan tekniikan toimivuus on selvitetty validoinnilla.

Liite G

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot virtsa-analyyseille

Cut-off -pitoisuus on positiivisen testituloksen raja-arvo, jonka alapuolella oleva testitulos katsotaan negatiiviseksi ja jonka yläpuolella oleva testitulos katsotaan positiiviseksi. Ensivaiheen analyysissä saatu positiivinen testitulos varmistetaan aina kromatografismassaspektrometrillä varmistusanalyysillä tai vastaavan luotettavuuden omaavalla analyysimenetelmällä. Vastaavan luotettavuuden omaavan analyysimenetelmän tulee olla validoitu. Kaikkien virtsan ja veren analyysimenetelmien tulee kuulua laboratorion akkreditoinnin alueeseen.

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot virtsan seulontamäärityksille

(positiiviseksi vastattavan tuloksen raja-arvo on enintään taulukon arvo tai pienempi)

Seulonta-analyysin raja-arvo	Virtsa ng/ml
Amfetamiinit	500
Kannabiksen aineenvaihduntatuotteet	50
Kokaiinin aineenvaihduntatuotteet	150
Opiaatit	300
Bentsodiatsepiinit	200
Metadoni tai sen aineenvaihduntatuotteet	300
Buprenorfiini	5
Gabapentiini	5000
Pregabaliini	5000
Tramadoli	200
LSD tai sen aineenvaihduntatuotteet	1
Fentanyyli	1

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot virtsan varmistusmäärityksille
(positiiviseksi vastattavan tuloksen raja-arvo on enintään taulukon arvo tai pienempi)

Varmistusanalyysin raja-arvo	Virtsa ng/ml
Amfetamiinit	200
Metamfetamiini	200
MDA	200
MDMA	200
Muut amfetamiiniryhmän aineet	200
Morfiini	300
Kodeiini	300
6-Monoasetyylimorfiini	10
Dihydrokodeiini	300
Karboksiteetrahydrokannabinoli (THC-COOH)	15
Bentsoyyliekgoniini	100
Metadoni	250
Metadonin metaboliitti (EDDP)	100
Barbituraatit (amo-, seko-, pento-, fenobabital ja metabol.)	150
Buprenorfiini tai aineenvaihduntatuote norbuprenorfiini	2
Nordiatsepaami	100
Tematsepaami	100
Oksatsepaami	100
Alpratsolaamin aineenvaihduntatuote (alfahydroksialpratsolaami)	100
Klonatsepaamin aineenvaihduntatuote (alfahydroksiklonatsepaami)	100
Muut bentsodiatsepiinit	100
Gabapentiini	5000
Pregabaliini	5000
Tramadoli	100
Tramadolin metaboliitit (esim. O-desmetyylitramadoli)	100
LSD tai sen aineenvaihduntatuotteet	1
Fentanyyli	5
Z-lääkkeet/TS-lääkkeet (tsaleploni, tsolpideemi, tsopikloni)	100
Fensyklidiini	25
Propoksifeeni ja nor-propoksifeeni	300
Ketamiini ja nor-ketamiini	100
Opioidit (oksikodoni, hydromorfon, oksimorfon, hydrokodoni)	100

Liite H

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot verianalyyseille

Cut-off -pitoisuus on positiivisen testituloksen raja-arvo, jonka alapuolella oleva testitulos katsotaan negatiiviseksi ja jonka yläpuolella oleva testitulos katsotaan positiiviseksi. Ensivaiheen analyysissä saatu positiivinen testitulos varmistetaan aina kromatografis-massaspektrometrillä varmistusanalyysillä. Kaikkien virtsan ja veren analyysimenetelmien tulee kuulua laboratorion akkreditoinnin alueeseen.

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot veren seulontamäärityksille

(positiiviseksi vastattavan tuloksen raja-arvo on enintään taulukon arvo tai pienempi)

Seulonta-analyysin raja-arvo	Pitoisuusmääritys veri ng/ml
Amfetamiinit	50
Kannabis (THC)	5
Kokaiini aineenvaihduntatuotteet	50
Opiaatit	10
Bentsodiatsepiinit	50
Metadoni tai sen aineenvaihduntatuotteet	50
Buprenorfiini	1
Gabapentiini	2000
Pregabaliini	2000
Tramadoli	100
LSD tai sen aineenvaihduntatuotteet	0,5
Fentanyyli	0,5

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot veren pitoisuusmäärityksille
(positiiviseksi vastattavan tuloksen raja-arvo on enintään taulukon arvo tai pienempi)

Varmistusanalyysin raja-arvo	Pitoisuusmääritys veri ng/ml
Amfetamiini	25
Metamfetamiini	25
MDA	25
MDMA	25
Muut amfetamiiniryhmän aineet	25
Morfiini	10
Kodeiini	10
6-Monoasetyylimorfiini	2
Kannabis, karboksitetrahydrokannabinoli (THC-COOH)	5
Kannabis, tetrahydrokannabinoli (THC)	2
Kokaiini	10
Bentsoyyliekgoniini	20
Metadoni tai aineenvaihduntatuote EDDP	50
Buprenorfiini	0,5
Nordiatsepaami	50
Tematsepaami	50
Oksatsepaami	50
Alpratsolaami	10
Klonatsepaami	10
Muut bentsodiatsepiinit	10
	10-100 riippuen bentsodiatsepiinista

Liite I

Malli yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 6 §:ssä tarkoitettua testattavalle annettavasta huumausainetestistä koskevasta todistuksesta

Huumausainetestistä koskeva todistus

Nimi	Syntymäaika
------	-------------

/ 20 otetussa näytteessä

- ei ole käyttänyt huumausaineita muuhun kuin lääkinälliseen tarkoitukseen siten, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt
- on käyttänyt huumausaineita muuhun kuin lääkinälliseen tarkoitukseen siten, että hänen työ- tai toimintakykynsä on heikentynyt

Lääkäri

Paikka ja aika

Liite J

Malli työterveyshuoltolain (1383/2001) 13 §:n 1 momentin perusteella suoritetusta terveystarkastuksesta annettavasta todistuksesta

HUOM! Sopivuus- tai työkykylausuntoon ei kirjata mitään huumetestauksesta, ei edes sitä, että testi on otettu

LAUSUNTO TERVEYSTARKASTUKSESTA

Työnantaja	Osasto, työpaikka
Työterveyspalvelujen tuottajan nimi	
Osoite	Puhelin

Henkilötiedot

Suku- ja etunimet	Henkilötunnus
Ammatti/tehtävä	

Terveystarkastuksen peruste

LAUSUNTO	Pidän tarkastettua terveydentilansa puolesta tarkoitettuun työhön
	☐ sopivana ☐ rajoituksin sopivana ☐ ei sopivana
	Lisätietoja
	Paikka ja päivämäärä
	Lausunnon antajan allekirjoitus ja nimenselvitys

ISSN pdf: 1797-9854
ISBN pdf: 978-952-00-7167-7

Sosiaali- ja
terveysministeriö

stm.fi/julkaisut
julkaisut.valtioneuvosto.fi